

(บทความวิจัย)

การพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรเพื่อความเป็นเลิศในการส่งเสริมการเกษตร Development of Agricultural Extensionists for Excellence in Agricultural Extension

เพชร ทวีวงศ์* เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ และ จินดา ขลิบทอง
Pech Taveevong* Chalerm Sak Toomhirun and Jinda Khlibtong

สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี ประเทศไทย 11120

¹School of Agriculture and Cooperative, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi, Thailand, 11120

*Corresponding author: taveevong@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรในประเทศไทย และ 2) ปัจจัยสำคัญในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทยเพื่อความเป็นเลิศทางการส่งเสริมการเกษตร คัดเลือกตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัย 4 เรื่อง ได้แก่ (1) แนวทางการพัฒนาเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรด้านอารักขาพืชในจังหวัดเลย (2) การพัฒนาการปฏิบัติงานของนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรตามบทบาทการส่งเสริมเกษตรกรรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน (3) โมเดลการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรตามบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และ (4) ศักยภาพของนักส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการปฏิบัติงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

พบว่า 1) กระบวนการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรในประเทศไทย ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน คือ การกำหนดแนวคิดในการพัฒนา การกำหนดเป้าหมายในการพัฒนา การระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก และการระบุแนวทางดำเนินการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร และ 2) ปัจจัยสำคัญของการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรไทย ในขั้นตอนการกำหนดแนวคิดการพัฒนา ประกอบไปด้วยปัจจัยด้านสมรรถนะ บทบาท และความเชี่ยวชาญ และในขั้นตอนการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนา ประกอบไปด้วยปัจจัยด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่จำเป็นต่อการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร ซึ่งถูกดำเนินการผ่านปัจจัยด้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก 2 ประเภท คือ หน่วยงาน และบุคคล นอกจากนั้นปัจจัยสำคัญในขั้นตอนการระบุแนวทางดำเนินการพัฒนาประกอบไปด้วยแนวทางพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติของนักส่งเสริมการเกษตรเพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางการส่งเสริมการเกษตร

คำสำคัญ การพัฒนา นักส่งเสริมการเกษตร ความเป็นเลิศ

Abstract

The objectives of this study were on to study 1) the development of agricultural extensionist development in Thailand; and 2) illustrate the key factors of the development of agricultural extensionists of Thailand for excellence in agricultural extension that were realized through the content from 4 research. Data were collected from 4 research: 1) development guidelines of plant protection agricultural extension officers in Loei province; 2) performance development according to the agricultural extension roles of agricultural extensionist in Mae Hong Son province; 3) extension workers development model for role in community enterprises extension and development; and 4) the potential of agricultural promotion officers to promote and develop agriculture in the eastern region. Data were analyzed using content analysis.

The study found that 1) Thailand's agricultural extension development process consists of 4 steps: identification of conceptualization for development, identification of development goals, critical stakeholders' identification, and identification of the development approach for the agricultural extensionists. 2) The critical factors for the development of Thai agricultural extensionists in the conceptual identification process have

competence, role, and expertise factors; In the process of goal setting, knowledge, skills, and attitude were factors necessary for the development of agricultural extension workers, which has carried out by two main types of stakeholders: institutions and individuals. In addition, the critical factors in identifying the development approach include the approach to developing knowledge, skills, and attitudes of agricultural extension workers to lead to agricultural extension excellence.

Keyword: Development, Agricultural extensionist, Excellence

บทนำ

การส่งเสริมการเกษตรมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่ง Anaeto et al., (2012) เชื่อว่าการพัฒนาเศรษฐกิจในด้านการเกษตรได้อย่างแท้จริง ต้องอาศัยการส่งเสริมการเกษตรที่มีประสิทธิภาพ โดยการส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการให้ความรู้เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรให้มีความสามารถในการจัดการปัญหาในการทำการเกษตรของพวกเขาได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ Jock and Gershon (2004) กล่าวว่า การส่งเสริมการเกษตรช่วยเพิ่มศักยภาพของเกษตรกร รวมถึงการปรับปรุงสวัสดิการของชุมชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ดังนั้นนักส่งเสริมการเกษตรที่ต้องรับผิดชอบในหน้าที่ดังกล่าว จึงต้องมีความสามารถในการเลือกและให้ข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของเกษตรกรเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ ดังนั้นการส่งเสริมการเกษตรจะบรรลุผลสำเร็จตามที่กล่าวไปนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเสริมสร้างสมรรถนะของนักส่งเสริมการเกษตรให้มีความรู้ที่ส่งผลต่อการสร้างความสำเร็จตามเป้าหมายของการส่งเสริมการเกษตรขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม Terblanché (2007) อธิบายว่า นักส่งเสริมการเกษตรเป็นอาชีพที่มีลักษณะเฉพาะ โดยต้องเชี่ยวชาญในเรื่องการส่งเสริมการศึกษาและการฝึกอบรมเฉพาะทาง และนักส่งเสริมการเกษตรไม่ใช่บุคคลที่จำเป็นต้องรู้ทุกอย่างอย่างลึกซึ้ง แต่พวกเขาต้องมีความเชี่ยวชาญในการขับเคลื่อนกระบวนการส่งเสริมการเกษตรเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรได้อย่างเป็นระบบ

จากความสำคัญของนักส่งเสริมการเกษตรข้างต้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและพบว่าการสร้างความเป็นเลิศในการส่งเสริมการเกษตรนั้น จะเกิดขึ้นได้ต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนา "นักส่งเสริมการเกษตร" ซึ่งการศึกษาเพื่อพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรเพื่อสร้างความเป็นเลิศในการส่งเสริมการเกษตร จะส่งผลอย่างต่อเนื่องสู่การพัฒนากิจการเกษตรของไทยให้มีศักยภาพในการแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ได้ ทั้งนี้สถาบันและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตรต้องมีความมุ่งมั่นในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรเพื่อสร้างมาตรฐานในการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทยไปสู่ความเป็นเลิศ เช่น สำนักงานส่งเสริมและพัฒนากิจการเกษตรที่ 6 เชียงใหม่ กล่าวว่า การพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรอย่างจริงจัง โดยสำนักงานส่งเสริมและพัฒนากิจการเกษตรที่ 6 ได้มีการจัดทำโครงการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรมืออาชีพ ปีงบประมาณ 2564 ผ่านระบบออนไลน์ โดยเน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและให้เรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง เพื่อพัฒนาการทำงานด้านการส่งเสริมการเกษตรให้ดียิ่งขึ้น นับได้ว่าการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความสำเร็จในการส่งเสริมและพัฒนากิจการเกษตร ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาสนใจมากขึ้นว่าการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรที่นำไปสู่ความเป็นเลิศทางการส่งเสริมการเกษตรเป็นอย่างไร

การศึกษานี้ผู้วิจัยได้กำหนดคำถามการวิจัยในประเด็น “การพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรอย่างไร” ที่นำไปสู่ความเป็นเลิศในการส่งเสริมการเกษตร โดยศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 4 เรื่องได้แก่ 1) แนวทางการพัฒนาเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรด้านอารักขาพืชในจังหวัดเลย 2) การพัฒนาการปฏิบัติงานของนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรตามบทบาทการส่งเสริมเกษตรกรในจังหวัดแม่ฮ่องสอน 3) โมเดลการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรตามบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และ 4) ศักยภาพของนักส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการปฏิบัติงานส่งเสริมและพัฒนากิจการเกษตร โดยมีเป้าหมายการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรให้สามารถพัฒนาตนเองและเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงการส่งเสริมการเกษตรไปสู่ความเป็นเลิศได้

ดังนั้นการศึกษาว่าความสำเร็จในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทย จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรจากงานวิจัยทั้ง 4 เรื่อง สามารถตอบคำถามสำคัญดังต่อไปนี้ได้ 1) การพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรในประเทศไทยเป็นอย่างไร 2) อะไรคือปัจจัยสำคัญในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทยเพื่อความเป็นเลิศทางการส่งเสริมการเกษตรที่เกิดขึ้นจากเนื้อหาของงานวิจัยทั้ง 4 เรื่อง

วัตถุประสงค์การศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาและอธิบายการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรในประเทศไทย 2) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทยเพื่อความเป็นเลิศทางการส่งเสริมการเกษตรที่เกิดขึ้นจากเนื้อหาของงานวิจัยทั้ง 4 เรื่อง

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบกรณีศึกษา ตามที่ Hamel Dufour and Fortin (1993) อธิบายว่า รูปแบบกรณีศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับเฉพาะกรณีที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาและแสดงผลลัพธ์ของเฉพาะกรณีนั้นเพื่อสร้างเป็นความรู้ (Product of learning) ซึ่งการศึกษานี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาตาม Krippendorff (1969, p.103) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหาจะมีลักษณะเฉพาะโดยผู้วิจัยสามารถค้นคว้าได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลโดยตรง เพื่อหาข้อสรุปและการตีความเกี่ยวกับลักษณะข้อมูลโดยผู้วิจัย งานวิจัยที่ได้รับการคัดเลือกสำหรับการศึกษา เพื่อตอบคำถามการวิจัยที่กล่าวถึงข้างต้น เป็นงานวิจัย 4 เรื่อง ได้แก่ **งานวิจัยหมายเลข 1** แนวทางการพัฒนาเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรด้านอารักขาพืชในจังหวัดเลย (ศยามล สีนประเสริฐ และคณะ, 2563) **งานวิจัยหมายเลข 2** การพัฒนาการปฏิบัติงานของนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรตามบทบาทการส่งเสริมเกษตรกรในจังหวัดแม่ฮ่องสอน (จรรย้อมล หรีจ่า และคณะ, 2564) **งานวิจัยหมายเลข 3** โมเดลการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรตามบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน (ณัฐา พลเสน และคณะ, 2563) **งานวิจัยหมายเลข 4** ศักยภาพของนักส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงในการปฏิบัติงานส่งเสริมและพัฒนากษตร (นภาพรรณ โตสติ และคณะ, 2563)

1. การสุ่มตัวอย่าง ในการศึกษา ผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างตรงตามความต้องการของผู้ใช้ข้อมูล (Relevance sampling) ตามข้อมูลของ Krippendorff (2004) เทคนิคการสุ่มตัวอย่างข้างต้น ข้อความจะถูกสุ่มตัวอย่างตามแหล่งที่มา สถานการณ์ ช่วงเวลา ประเภท และบทประพันธ์ โดยมุ่งเน้นไปที่การเลือกหน่วยข้อความทั้งหมดที่มีส่วนช่วยในการตอบคำถามการวิจัย ทั้งนี้การสุ่มตัวอย่างตรงตามความต้องการของผู้ใช้ข้อมูล จึงเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบมีจุดมุ่งหมาย ตามที่ Violeta and Dean (2013) ระบุการสุ่มตัวอย่างแบบมีจุดมุ่งหมาย (Purposive sampling) เป็นกลยุทธ์การสุ่มตัวอย่างที่ใช้กันทั่วไปในการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าที่เกี่ยวข้องกับ คำถามการวิจัย ดังนั้นหน่วยของตัวอย่างในการวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาในส่วน **บทนำ ผลการวิจัย และการอภิปรายผลการวิจัย** ของงานวิจัยทั้ง 4 เรื่องเท่านั้น โดยเนื้อหาจะได้รับการวิเคราะห์ว่าการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรในไทยเป็นอย่างไร และอะไรคือปัจจัยสำคัญในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรไทยเพื่อความเป็นเลิศทางการส่งเสริมการเกษตร ทั้งนี้เนื้อหาอาจมีประเด็นสำคัญหลายประเด็น หรือมีเนื้อหาซ้ำกัน และอาจมีการอธิบายแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม การสังเกตที่แตกต่างกันจะแสดงผลลัพธ์จากตัวอย่างเพียงข้อสรุปเดียวที่ได้จากบทนำ ผลการวิจัย และการอภิปรายผลการวิจัยของงานวิจัยทั้ง 4 เรื่อง

2. การวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัยกำหนดหมวดหมู่ลำดับความสำคัญสำหรับแต่ละกลุ่ม โดยการจัดประเภทตามลำดับความสำคัญทำให้ผู้ศึกษาสามารถจำกัดการสังเกตได้ตามคุณลักษณะของเนื้อหาที่มีความสำคัญต่อการรวบรวมแนวคิดในการแสดงความสำเร็จในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรเพื่อความเป็นเลิศในการส่งเสริมการเกษตร

หลังจากศึกษาเนื้อหาบทนำ ผลการวิจัย และการอภิปรายผลการวิจัยของงานวิจัยทั้ง 4 เรื่อง อย่างครบถ้วน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเขียนรหัสจากบนลงล่าง เพื่อจัดหมวดหมู่ทั่วไปที่มีความคล้ายคลึงกัน ทำให้สามารถจัดหมวดหมู่ตามลำดับความสำคัญ ได้ดังนี้ 1) แนวคิดในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร 3) เป้าหมายการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร และ 4) การดำเนินการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร โดยภายใต้หมวดหมู่เหล่านี้ ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์เนื้อหาทั้งหมดเพื่อหาคำสำคัญ (Keyword) ที่เป็นไปได้ ซึ่งคำสำคัญและคำอธิบายหรือคำจำกัดความที่ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหา มีดังนี้

1) แนวคิดในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร จากการวิเคราะห์เนื้อหาหลักอย่างรอบคอบแล้ว ผู้ศึกษาสามารถแสดงแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร โดยสร้างเป็นคำสำคัญได้ 3 ประเด็น ดังนี้ การพัฒนาสมรรถนะ การพัฒนาบทบาท และการพัฒนาความเชี่ยวชาญด้านการเกษตรในการปฏิบัติงานของนักส่งเสริมการเกษตร

2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร จากการวิเคราะห์เนื้อหาหลักอย่างรอบคอบแล้ว ผู้ศึกษาสามารถแสดงมีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร โดยสร้างเป็นคำสำคัญได้ 2 ประเด็น ดังนี้ หน่วยงาน และบุคคล

3) เป้าหมายการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร จากการวิเคราะห์เนื้อหาหลักอย่างรอบคอบแล้ว ผู้ศึกษาสามารถแสดงเป้าหมายการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร โดยสร้างเป็นคำสำคัญได้ 3 ประเด็น ดังนี้ ความรู้ ทักษะ และ ทศนคติ

4) การดำเนินการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร จากการวิเคราะห์เนื้อหาหลักอย่างรอบคอบแล้ว ผู้ศึกษาสามารถแสดงการดำเนินการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร โดยสร้างเป็นคำสำคัญได้ 12 ประเด็น ดังนี้ จัดหลักสูตรการฝึกอบรม การฝึกปฏิบัติจริงในพื้นที่ จัดสวัสดิการและรางวัล ทำช่องทางการสื่อสารกับผู้เชี่ยวชาญ ทำฐานข้อมูลความรู้ จัดทำคู่มือความรู้ การวิจัย การเลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้น การสนับสนุนงบประมาณ การกำหนดบทบาทหน้าที่ กฎหมายรองรับการปฏิบัติงาน และการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์

ผลการศึกษา

การศึกษานี้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่อง การพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร เพื่อความเป็นเลิศในการส่งเสริมการเกษตร แสดงดังตารางที่ 1

Table 1 Development of Thai Agricultural Extensionists in the content of 4 research

1. Concept	1. Competency development of agricultural extensionists (1,3,4)	2. Development of the role of agricultural extensionists (2,3)	3. Development of agricultural expertise of agricultural extensionists (1)
2. Stakeholder	1. Institution 1.1 Agricultural Extension Organization (1,3,4) 1.2 Department of Agricultural Extension (1,3) 1.3 Provincial Agriculture Extension Office (1,3) 1.4 Community Enterprise (3,4)	2. Individual 2.1 Extensionists (1,2,3,4) 2.2 Farmers (1,2) 2.3 Supervisors (3,4) 2.4 Workmate (4)	
3. Development goals	1. Development knowledge 1.1 Acting in agricultural extension (1,2,3,4) 1.2 Communication and Public relations (1,2,3,4) 1.3 Knowledge transfer (1,2,3,4) 1.4 Consultant (1,2,3,4) 1.5 Academic of agriculture (1,3,4) 1.6 Organization and network management (2,3,4) 1.7 leadership (2,3) 1.8 Community Enterprise (3,4) 1.9 Research (2,4) 1.10 Facilitator (1) 1.11 Sufficiency Economy (4) 1.12 Participatory planning (4)	2. Development skills 2.1 learning management and sharing knowledge (1,2,3,4) 2.2 Acting in agricultural extension (1,2,3,4) 2.3 Communication and Public relations (1,2,3,4) 2.4 Knowledge transfer (1,2,3,4) 2.5 Consultant (1,2,3,4) 2.6 Motivation (1,2,4) 2.7 Problem analysis and diagnosis (1,3,4) 2.8 Organization and network management (2,3,4) 2.9 Coordination (2,3) 2.10 leadership (2,3) 2.11 Research (2,4) 2.12 Facilitator (1) 2.13 Adaptation (1) 2.14 Application of knowledge (2) 2.15 Participatory planning (4)	3. Development attitude 3.1 Self-confidence (1,3,4) 3.2 Self-development (1,3) 3.3 leadership of change (2,3) 3.4 Motivation created for work (3,4) 3.5 Creativity (1) 3.6 Caring and understanding of others (1) 3.7 Team working (4) 3.8 Building a good relationship (4) 3.9 Service mind (4)

4. The approach for the development process	1. Development approach of knowledge and skills 1.1 Training course (1,2,4) 1.2 Hands-on training in the area (1,4) 1.3 Channels of communication with experts (1) 1.4 Building a knowledge base on Online (1) 1.5 Building a knowledge manual (1) 1.6 Research training (2) 1.7 Human resource management (4) 1.8 Budget support (3)	2. Development approach of attitude 2.1 Welfare and rewards (3,4) 2.2 Promotion (3) 2.3 Assigning roles and duties (4) 2.4 Laws for the performance of work (4)
--	--	--

Notation: Code in parentheses (1, 2, 3, 4) refers to the codes of the 4 research

ตารางที่ 1 แสดงรหัสหมายเลขงานวิจัยของงานวิจัยทั้ง 4 เรื่อง โดยการวิเคราะห์เนื้อหาแสดงให้เห็นว่างานวิจัยทั้ง 4 เรื่องสามารถแสดงปัจจัยสำคัญในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรเพื่อความเป็นเลิศในการส่งเสริมการเกษตร ตามหมวดหมู่สำคัญที่สร้างขึ้น ได้แก่ แนวคิด ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป้าหมาย และการดำเนินการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร พบว่า งานวิจัยทั้ง 4 เรื่องมี 3 แนวคิดที่สำคัญ คือ 1) แนวคิดการพัฒนาสมรรถนะของนักส่งเสริมการเกษตร คือ มุมมองที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านสมรรถนะและศักยภาพที่จำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงความสามารถของนักส่งเสริมการเกษตร 2) การพัฒนาบทบาทนักส่งเสริมการเกษตร คือ มุมมองที่มุ่งเน้นการพัฒนารูปแบบและบุคลิกภาพที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักส่งเสริมการเกษตรไปในทางที่พึงประสงค์ และ 3) การพัฒนาความเชี่ยวชาญด้านวิชาการเกษตร คือ มุมมองที่มุ่งเน้นการพัฒนาคำแนะนำเฉพาะด้านของนักส่งเสริมการเกษตรที่จำเป็นต่อการพัฒนาการทำการเกษตรของเกษตรกร เช่น ความรู้เรื่องการจัดการศัตรูพืช และความรู้ด้านอารักขาพืช เป็นต้น ซึ่งทั้ง 3 แนวคิดเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรเพื่อความเป็นเลิศในการส่งเสริมการเกษตร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาการเกษตร

2. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาการเกษตรทั้งนี้จากแนวคิดในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร พบว่าถูกใช้โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 2 ประเภท คือ 1) หน่วยงาน ได้แก่ องค์กรส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเกษตรจังหวัด และ วิสาหกิจชุมชน และ 2) บุคคล ได้แก่ นักส่งเสริมการเกษตร ผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาการทำการเกษตรของเกษตรกรให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 2 ประเภท ต้องทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรสู่ความเป็นเลิศในการส่งเสริมการเกษตร

3. เป้าหมายการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร การทำงานร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พบว่ามีเป้าหมาย คือ การพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรใน 3 ด้าน ดังนี้ 1) ความรู้ ได้แก่ การปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตร การสื่อสารและประชาสัมพันธ์ การถ่ายทอดความรู้ การเป็นที่ปรึกษา ด้านวิชาการเกษตร การบริหารจัดการองค์กร และเครือข่าย การเป็นผู้นำ วิสาหกิจชุมชน การเป็นวิทยากรกระบวนการ การวิจัย เศรษฐกิจพอเพียง และการวางแผนแบบมีส่วนร่วม 2) ทักษะ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การปฏิบัติงานส่งเสริม

การเกษตร การสื่อสารและประชาสัมพันธ์ การถ่ายทอดความรู้ การเป็นที่ปรึกษา การจูงใจ การวิเคราะห์และวินิจฉัย ปัญหา การบริหารจัดการองค์กรและเครือข่าย การประสานงาน การเป็นผู้นำ การวิจัย การเป็นวิทยากรกระบวนการ การปรับตัว การประยุกต์ใช้ความรู้ และการวางแผนแบบมีส่วนร่วม และ 3) ทักษะ ได้แก่ ความมั่นใจในตนเอง การพัฒนาด้วยตนเอง ผู้นำการเปลี่ยนแปลง แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ความคิดสร้างสรรค์ การใส่ใจและเข้าใจผู้อื่น การทำงานร่วมกัน การสร้างความสัมพันธ์อันดี และรักการบริการ ซึ่งเป้าหมายการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรทั้ง 3 ด้าน เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรที่ส่งผลต่อการสร้างความเป็นเลิศในการส่งเสริมการเกษตร

4. การดำเนินการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร เป้าหมายในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรทั้ง 3 ด้าน พบว่า แนวทางในการดำเนินการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร เพื่อการบรรลุเป้าหมายในด้านการพัฒนาความรู้ และทักษะมี 8 แนวทางที่สำคัญ ได้แก่ การจัดหลักสูตรการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการและการพัฒนาบุคลิกภาพ การฝึกปฏิบัติจริงในพื้นที่ การให้ส่วนกลางสร้างช่องทางการสื่อสารกับผู้เชี่ยวชาญ การให้ส่วนกลางจัดทำฐานข้อมูล ความรู้ การจัดทำคู่มือให้ความรู้เฉพาะด้าน การวิจัยเพื่อการพัฒนา การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ และการสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอ นอกจากนั้นการบรรลุเป้าหมายด้านทัศนคติมี 4 แนวทางที่สำคัญ ได้แก่ การพิจารณาเลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้น การจัดสวัสดิการและรางวัล การกำหนดบทบาทหน้าที่การปฏิบัติงาน มีกฎหมายรองรับการปฏิบัติงาน ซึ่งแนวทางในการดำเนินการพัฒนาเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร ที่ส่งผลต่อการสร้างความเป็นเลิศในการส่งเสริมการเกษตร

ดังนั้นเนื้อหาในงานวิจัยทั้ง 4 เรื่อง สามารถแสดงให้เห็นกระบวนการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรไทย เริ่มต้นจากแนวความคิดในการพัฒนาสมรรถนะ บทบาท และความเชี่ยวชาญของนักส่งเสริมการเกษตรที่ตระหนักถึง การสร้างความเป็นเลิศในการส่งเสริมการเกษตร ซึ่งแนวคิดดังกล่าว ถูกดำเนินการร่วมกันโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติของนักส่งเสริมการเกษตร ตามแนวทางการดำเนินการพัฒนาความรู้และทักษะของนักส่งเสริมการเกษตร 7 แนวทาง และการดำเนินการพัฒนาทัศนคติของนักส่งเสริมการเกษตร 5 แนวทาง แสดงดังภาพที่ 1 และ 2 ซึ่งเป็นคำตอบของคำถามการศึกษาข้อที่ 1 คือ การพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรในไทยเป็นอย่างไร และภาพที่ 2 ยังแสดงปัจจัยสำคัญต่าง ๆ ที่อยู่ในองค์ประกอบหลักของกระบวนการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรไทย ดังนี้ 1) แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสมรรถนะ บทบาท และความเชี่ยวชาญของนักส่งเสริมการเกษตร 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก ได้แก่ ประเภทองค์กร คือ องค์กรส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเกษตรจังหวัด และวิสาหกิจชุมชน และประเภทบุคคล คือ นักส่งเสริมการเกษตร ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และเกษตรกร 3) เป้าหมายการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร 3 ด้าน คือ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ และ 4) แนวทางการดำเนินการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรในด้านการพัฒนาความรู้และทักษะ ได้แก่ การจัดหลักสูตรการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการและการพัฒนาบุคลิกภาพ การฝึกปฏิบัติจริงในพื้นที่ ส่วนกลางสร้างช่องทางการสื่อสารกับผู้เชี่ยวชาญ ส่วนกลางจัดทำฐานข้อมูลความรู้ การจัดทำคู่มือให้ความรู้เฉพาะด้าน การวิจัยเพื่อการพัฒนา และในด้านการพัฒนาทัศนคติ ได้แก่ การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ และการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้น การสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอ การจัดสวัสดิการและรางวัล การกำหนดบทบาทหน้าที่ และมีกฎหมายรองรับการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นคำตอบของคำถามการศึกษาข้อที่ 2

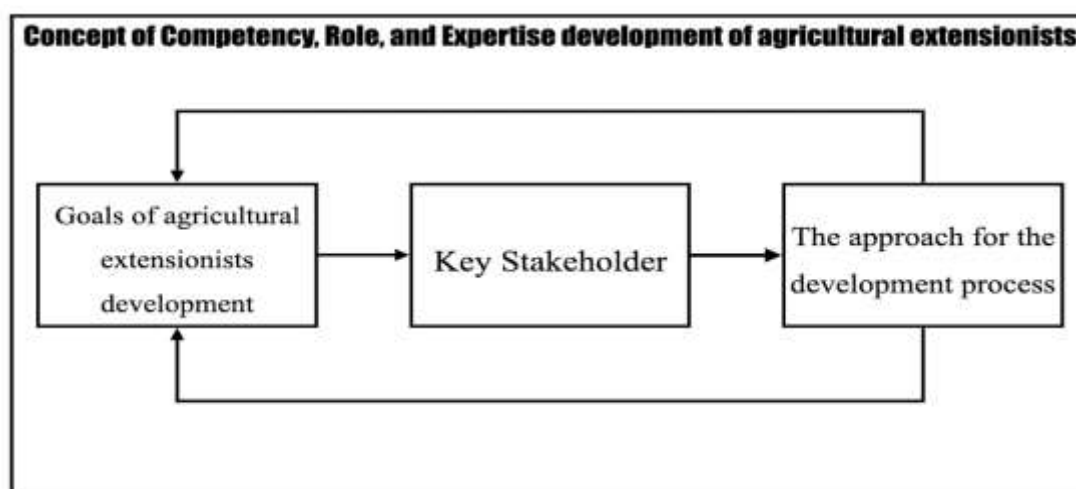

Figure 1 Development of Thai agricultural extensionists for excellence in agricultural extension

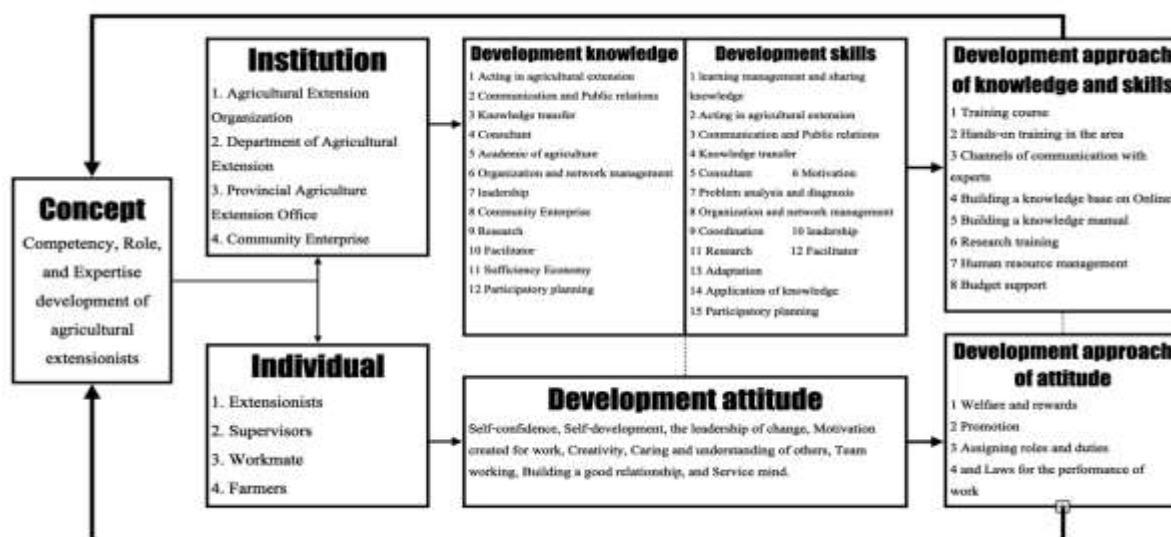

Figure 2 Key factors in the development process of Thai agricultural extensionists for excellence in agricultural extension

การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

กระบวนการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรไทยสู่ความเป็นเลิศในการส่งเสริมการเกษตร มี 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) การกำหนดแนวคิดในการพัฒนา 2) การกำหนดเป้าหมายในการพัฒนา 3) การระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก และ 4) การระบุแนวทางในการดำเนินการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร ซึ่งเป็นกระบวนการที่หมุนวนเป็นวัฏจักร เพื่อตอบสนองต่อการบรรลุผลสำเร็จตามแนวคิดในการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรที่ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้ในแต่ละขั้นตอนยังมีปัจจัยสำคัญที่ต้องพิจารณา ได้แก่ 1) แนวคิดในการพัฒนามี 3 ปัจจัยสำคัญ คือ สมรรถนะ บทบาท และความเชี่ยวชาญ 2) เป้าหมายในการพัฒนามี 3 ปัจจัยสำคัญ คือ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ 3) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักมี 2 ปัจจัยสำคัญ คือ หน่วยงาน และบุคคล และ 4) แนวทางในการดำเนินการพัฒนามี 2 ปัจจัยสำคัญ คือ แนวทางในการดำเนินการพัฒนาความรู้และทักษะ และแนวทางในการดำเนินการพัฒนาทัศนคติ

อย่างไรก็ตามข้อสรุปจากงานวิจัยทั้ง 4 เรื่อง สามารถแสดงให้เห็นเพียงขั้นตอนของกระบวนการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรเชิงนโยบาย แต่ไม่ได้แสดงให้เห็นขั้นตอนเชิงปฏิบัติการทั้งนี้จากผลการวิจัยของ Nav and Robert (2011: Ps 8-11) พบว่า กระบวนการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรเชิงปฏิบัติการ เน้นการออกแบบเพื่อการพัฒนาความสามารถของนักส่งเสริมการเกษตรให้มีความเชี่ยวชาญ ซึ่งมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติการ การถ่ายทอด และการประเมินผลการส่งเสริมการเกษตร ซึ่ง Nav and Robert ได้นำ 4 ขั้นตอนหลักมาเป็นกลไกขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาความสามารถของนักส่งเสริมการเกษตร 4 ด้าน โดยนำเสนอในรูปแบบของโมเดลการพัฒนาสมรรถนะทางวิชาชีพ (Professional Competency Development Model) ที่ประกอบไปด้วย 1) ความสามารถในการประเมินความต้องการและการพัฒนาโครงการ 2) ความสามารถในการสอนและการเรียนรู้ 3) ความสามารถในการกำหนดกลยุทธ์การถ่ายทอดความรู้ และ 4) ความสามารถในการประเมินผลการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ นักส่งเสริมการเกษตรยังต้องมีทักษะที่จำเป็นก่อนเริ่มปฏิบัติงาน ได้แก่ การบริหารคน การประชาสัมพันธ์ การพัฒนาทีม การฟัง การเขียนและการเผยแพร่สิ่งพิมพ์ การวิจัย การจัดการองค์กร และการจัดการความขัดแย้ง และการสื่อสาร และในงานวิจัยของ ดาระกา ศิริสันติสมฤทธิ์ (2552) พบว่า สมรรถนะของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ ต้องมีทักษะและความสามารถในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งมีความสำคัญในการประสานกับผู้อื่นให้ประสบความสำเร็จ

บทสรุป

แนวทางการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรไทยเพื่อความเป็นเลิศในการส่งเสริมการเกษตร คือ การสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตร ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นขึ้นอยู่กับความตั้งใจที่จะประพฤติตาม ซึ่งความตั้งใจถูกกำหนดโดยความรู้ ทักษะ และทัศนคติของแต่ละบุคคลที่ส่งผลต่อความตั้งใจ ซึ่งจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมปฏิบัติงานของนักส่งเสริมการเกษตรตามมา ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักส่งเสริมการเกษตรเพื่อให้เกิดความเป็นเลิศในการส่งเสริมการเกษตรได้อย่างสมบูรณ์ จึงเกิดจากการพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติ แสดงดังภาพที่ 3

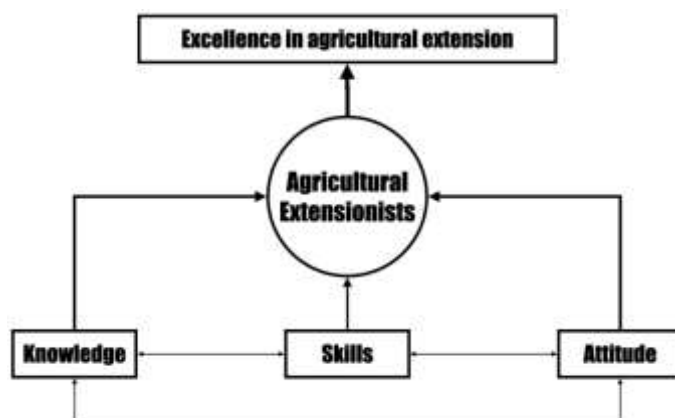

Figure 3 Development approach of Thai agricultural extensionists for Excellence in Agricultural Extension

จากภาพที่ 3 การพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติของของนักส่งเสริมการเกษตร มีรายละเอียดดังนี้

1. ความรู้ คือ การพัฒนาความรู้ที่จำเป็นสำหรับการทำการเกษตรให้กับเกษตรกร ได้แก่ เทคโนโลยี นวัตกรรม เคมีภัณฑ์ เครื่องมือ และระบบตลาด ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การดูแล การเก็บเกี่ยว และการจำหน่าย
2. ทักษะ คือ การพัฒนาทักษะการจัดการด้านต่าง ๆ ได้แก่ การดำเนินชีวิต การสร้างความรู้ การวิจัย การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การถ่ายทอด กลุ่มและองค์กร ผู้นำ งบประมาณ ความเสี่ยง และการประเมินผล
3. ทศนคติ คือ การเสริมสร้างทัศนคติเชิงบวก ได้แก่ ใจรักการบริการ การให้โอกาส การรักษาสัญญา และความมุ่งมั่นตั้งใจจริง ที่ส่งผลต่อการทำงานร่วมกันด้วยความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างตนเองกับเกษตรกร

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะใน 2 ประเด็น ได้แก่ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ คือ หน่วยงานที่มีภาระหน้าที่ทางการส่งเสริมการเกษตร จำเป็นต้องพัฒนานักส่งเสริมการเกษตร ซึ่งต้องเริ่มจากการกำหนดหลักการและเป้าหมายการพัฒนานักส่งเสริมให้ชัดเจน โดยต้องสามารถระบุเป็นแนวทางและวิธีดำเนินการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรได้อย่างเป็นระบบ เพื่อสามารถประเมินศักยภาพหรือสมรรถนะของนักส่งเสริมการเกษตรตามที่เป้าหมายกำหนดไว้ และต้องสนับสนุนให้นักส่งเสริมได้เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการพัฒนางานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรเพื่อความเป็นเลิศในการส่งเสริมการเกษตร ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสมรรถนะของนักส่งเสริมภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป การศึกษาการพัฒนาและบริหารทรัพยากรมนุษย์ในงานส่งเสริมการเกษตรของหน่วยงานส่งเสริมการเกษตร ตลอดจนการศึกษาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพนักส่งเสริมในการถ่ายทอดวิทยากรในรูปแบบการส่งเสริมแบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-Extension) ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จรรย์ยมล หรีจา เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ และ จินดา ขลิบทอง. (2564). การพัฒนาการปฏิบัติงานของนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรตามบทบาทการส่งเสริมเกษตรกรในจังหวัดแม่ฮ่องสอน. The 11th STOU National Research Conference, 1797-1809.
- ณัฐรา พลเสน จินดา ขลิบทอง เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ และ รุจ ศิริสฤษฎ์ลักษณ์. (2563). โมเดลการพัฒนานักส่งเสริมการเกษตรตามบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนางานสหกิจชุมชน. วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์, 10(3), 633-649.
- ดาระกา ศิริสันต์สมฤทธิ์. (2552). รูปแบบสมรรถนะของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐ (รายงานวิจัย). คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, กรุงเทพฯ.
- ศยามล สีนประเสริฐ จินดา ขลิบทอง และฉลิมศักดิ์ตุมหิรัญ. (2563). แนวทางการพัฒนาเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรด้านอารักขาพืชในจังหวัดเลย. The 10th STOU National Research Conference, 1093-1107.
- นภาพรรณ โตสติ จินดา ขลิบทอง เฉลิมศักดิ์ตุมหิรัญ และสุรพล เศรษฐบุตร. (2563). ศักยภาพของนักส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงในการปฏิบัติงานส่งเสริมและพัฒนากการเกษตร. วารสารเกษตรพระจอมเกล้า, 38(1), 112 - 120.
- สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 6 เชียงใหม่. (2565, 1 มิถุนายน). เกษตรเขต 6 ขับเคลื่อน นวส.มืออาชีพ ปี 2564 มุ่งติดอาวุธทางปัญญา ส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ [ข่าวประชาสัมพันธ์]. สืบค้นจาก <http://www.ndoae.doe.go.th/news.php?n=1210>

- Anaeto F.C., Asiabaka C.C., Nnadi F.N, Ajaero J.O, Aja O.O, Ugwoke F.O, Ukpogson M.U, and Onweagba A.E. (2012). The role of extension officers and extension services in the development of agriculture in Nigeria. In Wudpecker Journal of Agricultural Research, 1(6), 180–185.
- Hamel, J., Dufour, S., & Fortin, D. (1993). Case Study Method. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Jock R. Anderson and Gershon Feder. (2004). Agricultural Extension: Good Intentions and Hard Realities. In the World Bank Research Observer, 19(1), 41–60.
- Krippendorff, K. (2004). Content Analysis: An Introduction to Its Methodology (Second Edition). Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Krippendorff, K. (1969). Models of messages: three prototypes. In G. Gerbner, O.R. Holsti, K. Krippendorff, G.J. Paisly & Ph.J. Stone (Eds.), The analysis of communication content. New York: Wiley.
- Nav R. Ghimire and Robert A. Martin. (2011). A Professional Competency Development Mode: Implications for Extension Educators. Journal of International Agricultural and Extension Education, 18 (2), 5-17.
- Terblanché S.E. (2007). Towards Professionalism in Agricultural Extension: The Professional Registration of Extensionist in South Africa-a Dream or a Reality? The Role of the South African Society of Agricultural Extension (SASAE). South African Journal of Agricultural Extension, 36(1), 144-169
- Violeta Lopez and Dean Whitehead. (2013). Sampling data and data collection in qualitative research, Researchgate Chapter7. 124-125. Retrieved April 5, 2022, from <https://www.researchgate.net/publication/255950308>